

Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien
käytäntöjen kehittämis- ja levittämishanke (Vahke)

Suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta

Suosituksset adoptio-osaamisen
turvaamisesta ja adoptioperheille
suunnatusta tuesta

Bettina Brantberg, Pia Eriksson ja Sanna Mäkipää:
Suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille
suunnatusta tuesta

FSKC 10/2009

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Helsinki 2009

ISBN 978-952-5588-46-0 (nid.)

ISBN 978-952-5588-45-3 (PDF)

Valtakunnallisen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittämisen- ja levittämishankkeen (VAHKE) suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta

1. Suositus adoptiotoiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta

Vastuu adoptiotoiminnan yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä sekä valvonnasta on keskitetty yhdelle asiantuntijaelimelle (esim. adoptiolautakunta, neuvottelukunta tai vastaava)

2. Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta

Adoptioon liittyvä osaaminen turvataan sosiaali-, terveydenhuolto- ja opetusalan peruskoulutuksessa ja täydentävää jatkokoulutusta tarjotaan jo ammatissa toimiville

Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

3. Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä

Adoptionhakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki

Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa.

Helsinki 14.10.2009

Vahke-hankkeen ohjausryhmä:

Aulikki Haimi-Kaikkonen

jäsen

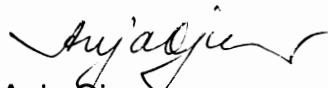
Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Vanessa Holmström

puheenjohtaja

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Anja Ojuva

jäsen

Interpedia ry.

Mia Montonen

koordinaattori ja työryhmän sihteeri

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Eini Pihlajamäki

varapuheenjohtaja

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Kerstin Rauma

jäsen

Adoptiokuraattoritoiminta/ Yhteiset Lapsemme ry.

Projektin ohjausryhmään ovat yllämainittujen lisäksi kuuluneet Marjo Hannu-Jama, Nopus/NVC; Marja-Riitta Kilponen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, kehittämiskeskus (4.3.2009 asti); Ilse Julkunen, Mathilda Wrede-institutet; Tuula Kumpumäki, Pelastakaa Lapset ry. (28.01.2009 asti); ja Kaisa Tervonen-Arnkil, Pelastakaa Lapset ry. (29.01.2009 alkaen). Tämän lisäksi ohjausryhmään on pysyvänä asiantuntijana osallistunut Elise Uimonen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö.

Sisältö

1	Aluksi	9
2	Suosittelusten yleiset perustelut	10
2.1	Adoptiovanhemmuus ja -lapseus ovat erityisiä	10
2.2	Yhteiskunnalla on vastuu adoptio-perheiden palveluista ja niiden kehittämisestä	12
3	Suosituskohtaiset perustelut	13
3.1	Suositus adoptio-toiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta	13
3.2	Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta	15
3.2.1	Adoptio-osaaminen sosiaalipalveluissa	16
3.2.2	Adoptio-osaaminen muissa kunnan peruspalveluissa	16
3.2.3	Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi	18
3.3	Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä	19
3.3.1	Adoptiovalmennuskurssi	19
	Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus	19
	Valmennuskurssin suhde adoptio-neuvontaan	20
	Ehdotuksia valmennuskurssin rakenteesta ja asian jatkovalmistelusta	22
3.3.2	Adoption jälkeinen tuki	23
	Adoptio-perheen tukijärjestelmä	23
	Adoptio-perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki	25
	Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki peruspalveluissa	27
4	Lopuksi	30
	Kirjallisuus	32

1 Aluksi

Adoptiotoiminnan sisällön ja kehittämistarpeiden pohdinta on erityisen merkittävää nykytilanteessa, jossa suomalaista adoptiolainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Vahke-projektin laatimat kehittämissuosituksukset ovat osa projektin loppuraportointia. Kyseessä ovat toiminnan laatuun liittyvät suositukset, joissa ei oteta kantaa palvelujen rahoitukseen tai tuottajiin. Suositusten laatimisessa on käytetty taustatietona useampia lähteitä: projektihenkilöstön ammatillista adoptioon liittyvää osaamista, projektin aikana kertyneitä kokemuksia ja pohdintaa, projektin ohjausryhmässä käytyjä keskusteluja, suomalaisille adoptiotoimijoille suunnattujen informaatio- ja ryhmätyöskentelytilaisuuksien antia, tieteellistä kirjallisuutta sekä huolellista tutustumista muiden Pohjoismaiden adoptiotoimintaan ja -käytäntöihin.

Suosituksien laatimisen tarkoituksena on yhtäältä parantaa suomalaisten adoptioerheiden saamaa palvelua ns. peruspalveluiden (sosiaalitoimi, päivähoito, terveydenhuolto, opetustoimi) parissa ja toisaalta valmentaa tulevia adoptiovanhempia entistä paremmin kohtaamaan adoptiovanhemmuuteen liittyviä erityishaasteita. Kokoava tavoite on adoptioerheeseen tulevan lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen. Lisäksi suositusten tarkoituksena on herättää keskustelua Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan (myöh. adoptiolautakunta tai lautakunta) roolista ja vastuista adoptiotoiminnan kehittämisessä ja ohjauksessa Suomessa. Adoptiolautakunnalle asetuksella määriteltyjen tehtävien ja vastuiden laajentaminen edellyttää kokonaisvaltaista lainsäädännön sekä hallinnollisten rakenteiden uudistamista, mikä tulee huomioida uuden adoptiolain valmistelutyössä.

Vahke-projektin suositukset keskittyvät ainoastaan niihin adoptiotoiminnan alueisiin, jotka ovat olleet projektin kehittämistyön kohteina. Muita, projektin ulkopuolelle jääneitä adoptiotoiminnan kehittämiskohteita ovat mm. adoptioeuvonnan sisältö ja resurssit samoin kuin adoptioon erikoistuneiden tukimuotojen kehittäminen adoptoiduille ja heidän perheilleen sekä lapsensa adoptioon luovuttaneille vanhemmille.

2 Suositusten yleiset perustelut

2.1 Adoptiovanhemmuus ja -lapseus ovat erityisiä

Vanhemmaksi tulo on aina haasteellinen ja sopeutumista vaativa elämänmuutos. Lapsen odottaminen käynnistää tulevissa vanhemmissa psykologisen vanhemmuuteen siirtymisen prosessin, jonka tehtävänä on valmentaa lapsen vastaanottamiseen. (Brodén 2004.) Saman prosessin on todettu käynnistyvän myös adoptiolasta odottavissa vanhemmissa, vaikka se onkin heidän kohdallaan tietyiltä osin erilainen ja osin myös vaikeampi prosessi (Brodzinsky & Huffman 1988.)

Adoptiolapsi tulee uuteen perheeseensä omien aikaisempien kokemustensa ja taustastansa nousevien erityiskysymysten kanssa. Näillä seikoilla on keskeinen vaikutus sekä lapsen että hänen vanhempiensa elämään sen alkuvaiheissa, mutta myös myöhemmin. (Juffer & Van IJendoorn 2005.) Suurimmalla osalla adoptioratkaisuun päätyvistä hakijoista on taustallaan biologinen lapsettomuus ja osalla myös lapsettomuushoitoja. Näillä kokemuksilla voi olla vaikutusta tulevan vanhemmuuden kykyihin. Joidenkin vanhempien kohdalla kokemukset aiheuttavat erityistä psyykkistä haavoittuvuutta. Työstämätön lapsettomuuden suru tai yhä mielessä viipyvä toive saada biologinen lapsi voivat vaikeuttaa kiintymistä adoptiolapseen sekä uuden ihmissuhteen syntyä. Tämän lisäksi pitkä, eri vaiheista koostuva adoptioprosessi koetaan usein raskaana ja vaikeana vaiheena matkalla kohti adoptiovanhemmuutta. Adoptionevannon aikainen huolellinen perhe-tilanteen selvitys voi tuntua stressaavalta ja epävarman odotusvaiheen aikana tulevien adoptiovanhempien tunteet vaihtelevat usein toivon ja epätoivon välillä. (Brodzinsky & Huffman 1988; Brodzinsky & Pinderhughes 2002; Daniluk & Hurtig-Mitchell 2003; von Greiff 2004; Högbäck 2008; IMS 2007; Levy-Shiff ym. 1990; Sandelowski ym. 1991.)

Myös vanhempien omat kiintymyssuhdekokemukset sekä temperamentti voivat vaikeuttaa adoptiovanhemmuutta ja suhteen luomista lapseen. Adoptioperheessä kiintymyssuhteen luominen ja perheenä yhteen kasvaminen vievät keskimääräistä enemmän aikaa ja vaativat usein vanhemmilta enemmän kyvykkyyttä havaita ja huomioida lapsen viestejä sekä vastata hänen tarpeisiinsa adekvaatilla tavalla. Tämä ns. reflektiivisen vanhemmuuden kyvyn vaade on intensiivisesti läsnä adoptioperheen elämässä sen eri vaiheissa. (Kalland 2005, 201-204.)

Aikaisemmin suuri osa Suomeen ulkomailta adoptoiduista lapsista oli vauvoja. Viime aikoina adoptoitavaksi päätyneet lapset ovat yhä useammin olleet hieman

vanhempia ja/tai heillä on ollut erityistarpeita. Vuonna 2007 Suomeen adoption kautta tulleista lapsista yli 60 % oli syntynyt vuonna 2005 tai sitä ennen, kun taas vielä vuonna 2004 yli 80 % lapsista oli 2-vuotiaita tai nuorempia (STM 2008; STM 2005). Kansainväliset adoptiot ovat vähentyneet maailmanlaajuisesti viime vuosina, vaikka adoptiolasta toivovia on saman verran tai enemmän. Tämän vuoksi adoptiovapaat lapset ja adoptionhakijoiden toiveet eivät aina kohtaa. Adoptionhakijat joutuvat yhä enemmän miettimään, minkälaisen lapsen vanhemmiksi heidän voimavaransa riittävät (esim. lapsen ikä tai terveys). Moni perhe saa lapsen, joka ei täysin vastaa aiempia odotuksia tai toiveita. Tämän vuoksi sekä adoptiota edeltävä että sen jälkeinen tuki ovat entistä tärkeämpiä. (Lammerant & Hofstetter 2007, 4-5.)

Adoption on tutkimusten mukaan todettu suojaavan lasta sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti myöhemmiltä vaikeuksilta. Lapsissa on yleensä havaittavissa positiivista sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä heidän tullessaan uuteen perheeseensä. (Esim. Jaffari-Bimmel 2005, Brodzinsky 1990, Juffer ja van IJzendoorn 2005.) Tästä huolimatta adoptoidut muodostavat monin eri tavoin haavoittuvan ryhmän. Adoptiolasten tausta muistuttaa usein lastensuojelun kautta sijoitukseen tulevien lasten taustaa, johon liittyy usein laiminlyöntiä, aliravitsemusta ja laitoshoittoa. Tultuaan adoptioperheeseen lapsella on tämän lisäksi haasteellisia kehityksellisiä tehtäviä, kuten kiintyminen uuteen perheeseensä, uuden kielen ja kulttuurin omaksuminen, oman identiteetin muodostaminen sekä mahdollisesti valtaväestöstä eroavaan ulkonäköön liittyviä haasteita. (esim. IMS 2007; Brodzinsky & Schechter, 1990.)

Andershed ym. (2007) toteavat artikkelissaan "Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn – Riskfaktorer och interventioner" nykyisen tutkimusnäytön vahvistavan sen, että adoptoiduilla on enemmän ongelmia kuin sen, että ongelmia ei olisi tai että adoptoidut olisivat sopeutuneet hyvin. Myös tutkimustieto nuorten ja nuorten aikuisten adoptoitujen lisääntyneestä itsemurhariskistä on syytä ottaa vakavasti. (IMS 2007, 94; Juffer & Van IJzendoorn 2005.)

Yhtäältä tutkimustiedon ja toisaalta adoptoitujen ja heidän perheidensä kanssa tehdyn työn pohjalta on helppo ymmärtää sekä varhaisessa vaiheessa annetun että jatkuvan tuen merkitys perheille. Jotta sekä lapsen että aikuisten tuen tarve tulisi havaituksi, tarvitaan hyvin adoptioon valmistautuneita adoptiovanhempia. Erityisen tärkeää kestävän ja terveen vanhempi-lapsisuhteen synnylle ja pysyvyydelle on se, kuinka hyvin vanhemmat onnistuvat luomaan realistisen kuvan omasta vanhemmuudestaan. Tulevat adoptiovanhemmat tarvitsevat tietoa adoptiosta, kiintymyssuhteesta, adoptioon ja adoptiolapsiin liittyvistä riskeistä ja haasteista, lasten taustasta yleensä sekä niin avointa ja monipuolista tietoa kuin vain mahdollista oman lapsensa taustasta kehittääkseen objektiivisen ja tasapainoisen kuvan omasta vanhemmuudestaan. (Brodzinsky 2008.) Adoptiovanhemmat

tarvitsevat myös mahdollisuuden pohtia tunnetasolla jo olemassa olevan lapsen vanhemmuutta. Lisäksi tarvitaan adoptiolasten kehityshaasteita ja tuen tarvetta ymmärtäviä ammattilaisia neuvoloihin, päivähoitoon ja kouluun.

2.2 Yhteiskunnalla on vastuu adoptioperheiden palveluista ja niiden kehittämisestä

Adoptiotoiminnan lähtökohta on lapsen etu. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa todetaan, että lapsen on ensisijaisesti voitava elää vanhempiensa kanssa. Lapsella, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus valtion erityiseen suojeluun. Tällaiselle lapselle taataan vaihtoehtoinen hoito, joka voi olla esim. sijaisperhehoito tai adoptio. (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989).

Sekä adoptiota säätelevien sopimusten ja lakien että adoptiota koskevien tutkimusten valossa voidaan todeta, että lapsella on oikeus tulla hänen tuloonsa valmistautuneille vanhemmille/vanhemmalle. Näin turvataan adoption onnistuminen sekä kaikkien perheenjäsenten pitkäkestoinen psyykkinen hyvinvointi. (esim. Biafora ym. 2007; Farber ym. 2007.)

Adoptioperhe on yhteiskunnan tuella luotu perhe, jonka vuoksi yhteiskunnalla myös on erityinen vastuu lapselle ja perheelle suunnattujen tukipalvelujen saatavuudesta (kotimaisissa adoptioissa tämän tulisi koskea myös adoptoitavan lapsen biologisia vanhempia). Tämä koskee sekä adoptionhakijoille annettavaa tukea ennen adoptiota että perheen ja adoptoidun tukemista adoption jälkeen. Yhteiskunnan vastuulla on myös taata se, että perheet saavat tarvitsemansa valmennuksen. Tähän Suomi on monen muun maan ohella sitoutunut ratifioimalla kansainvälisistä adoptioista säättävän Haagin sopimuksen (1993). Osan valmennuksesta perheet saavat sosiaalityöntekijän antamasta adoptioneuvonnasta ja osan taas osallistumalla erilaisille valmennuskursseille, seminaareihin ja vertaistukitoimintaan. Näkemyksemme mukaan Suomen kansainvälisellä lapseksiottamisasioiden lautakunnalla tai vastaavalla asiantuntijaelimellä tulisi jatkossa olla erityisen keskeinen rooli adoptioperheiden ennen ja jälkeen adoptiota saaman valmennuksen ja tuen sekä ammatillisen osaamisen varmistamisen koordinoinnissa ja osin myös suunnittelussa.

3

Suosituskohtaiset perustelut

3.1 Suositus adoptiotoiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta

Vastuu adoptiotoiminnan yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä sekä valvonnasta on keskitetty yhdelle asiantuntijaelimelle (esim. adoptiolautakunta, neuvottelukunta tai vastaava)

Yleissopimuksessa lasten suojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, ns. Haagin sopimuksessa (1993) on sovittu, että jokaisessa sopimuksen ratifioineessa maassa täytyy olla nimettynä keskusviranomaisen hoitamassa sopimuksen mukaisia tehtäviä. Keskusviranomaisen tehtäviä voi hoitaa myös valtuutettu toimielin. Keskusviranomaisen tehtävät on määritelty Haagin sopimuksen 3 luvussa. Suomessa Haagin sopimuksessa tarkoitettuna keskusviranomaisena toimii lapseksiottamisesta annetun lain 20§ (1996/175) mukaan Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Lautakunnan kokoonpanosta ja tehtävistä säädetään asetuksella Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta (1997/509). Asetuksen mukaan lautakunnan tulee mm:

- tehdä sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteita ja esityksiä kansainvälisen lapseksiottamistoiminnan kehittämiseksi
- seurata kansainvälistä kehitystä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa
- seurata, miten Haagissa 29 päivänä toukokuuta 1993 lasten suojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa tehtyä yleissopimusta (Haagin sopimus) noudatetaan Suomessa ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin sen noudattamiseksi
- hoitaa ne Haagin sopimuksen mukaan keskusviranomaiselle kuuluvat tehtävät, joita ei lailla, asetuksella tai sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä ole annettu muun elimen hoidettaviksi (Asetus Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta 1997/509)
- myöntää lapseksiottamisesta annetun lain mukaiset luvat lapseksiottamiseen

Haagin sopimuksen mukaan keskusviranomaisen on mm. ryhdyttävä kaikkiin aiheellisiin toimiin edistääkseen lapseksiottamisasioissa annettavien neuvonta- ja seurantapalvelujen kehittämistä valtiossaan (9 art.). Vahke-hankkeen aikana projektityöntekijät tapasivat kaikkien muiden Pohjoismaiden paitsi Islannin keskusviranomaiset. Vierailujen ja saadun materiaalin pohjalta voitiin todeta, että keskusviranomaiset vastasivat suuresta osasta adoptiotoiminnan kehittämisestä

näissä maissa. Joitain maakohtaisia eroja oli havaittavissa.¹ Keskusviranomaistoiminta oli myös huomattavasti paremmin resursoitua kuin Suomessa. Muissa Pohjoismaissa keskusviranomaiset eivät pääasiassa käsittele adoptionhakijoiden adoptiolupahakemuksia. Tämä antaa heille mahdollisuuden hoitaa muita heille määrättyjä tehtäviä, kuten kehittämistä ja koordinoimista. Keskusviranomaiset mm. tuottavat materiaalia adoptoijien, adoptiojärjestöjen sekä ammattilaisten käyttöön, suunnittelevat ja organisoivat adoptiovalmennuskursseja, suunnittelevat ja organisoivat adoptionjälkeistä tukitoimintaa, kouluttavat erityisesti adoptioneuvontaa antavia sosiaalityöntekijöitä sekä antavat eri toimijoille työnohjausta ja tukea.

Suomessa adoptiolupahakemusten käsittely vie suurimman osan lautakunnan työskentelyajasta. Pienet resurssit ja iso lupahakemusten määrä ovat heikentäneet lautakunnan mahdollisuutta kantaa vastuuta muista tehtävistään. Lautakunnan jäsenyys on tällä hetkellä tehtävä, joka hoidetaan oman työn ohella tai mahdollisesti osittain siihen kuuluvana. Vain sosiaali- ja terveysministeriötä edustavan lautakunnan puheenjohtajan työajasta on osa kohdistettu lautakuntatyöskentelyyn. Adoptiolautakunnalla on tämän lisäksi vain yksi kokopäiväinen työntekijä (lautakunnan sihteeri).

Lisäämällä lautakunnan resursseja tai siirtämällä lupakäsittely muun tahon hoidettavaksi tai perustamalla adoptioasioiden neuvottelukunta lautakunnan rinnalle, Suomenkin keskusviranomainen pystyisi vastamaan Haagin sopimuksen mukaisista velvoitteistaan. Yhdelle asiantuntijaelimelle määritelty vastuu adoptio toiminnan ohjauksesta ja kehittämisestä on tärkeää toiminnan laadun ja palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden takaamiseksi. Näkemyksemme on yhteneväinen adoptiolain uudistamistarpeita pohtivan arviomuistion kanssa (siinä ehdotettu adoptioasioiden neuvottelukunta; Antila 2007, 25.)

Yhden asiantuntijatahon ohjauksella tarkoitamme adoptiotoimijoiden yhteen kokoamista keskustelun, suunnittelun ja yhteisen kehittämisen ja kouluttautumisen merkeissä. Suomessa eri adoptiotoimijat tekevät jo nyt runsaasti yhteistyötä. Yhteistyöhön kuuluvat mm. säännölliset adoptioverkostotapaamiset ja yhteisten koulutusten järjestäminen sekä adoptiotyötä tekeville itselleen että adoptiohakijoille, adoptiooperheille ja heidän läheisilleen. Lisäksi yhteistyötä tehdään kehittämisprojektien avulla ja jakamalla osaamista eri toimijoiden kesken. Kaikilla toimijoilla (adoptiolautakunta, palvelunantajat, adoptioneuvontaa antavat sosiaalityöntekijät, adoptiooperheitä edustavat ja muut yhdistykset, yksityiset toimijat) on omilla tahoillaan hankittua ja kehitettyä tietoa ja osaamista, joka yhteiseen keskusteluun tuotuna vaikuttaa positiivisesti sekä yksittäisten toimijoiden että koko adoptiokentän

¹ Kuvaamme tarkemmin muiden Pohjoismaiden adoptiotoimintaa Vahke -hankkeen loppuraportissa.

kehittämiseen. Toiminnan ja perheiden palvelujen kehittämiseksi tarvitaan em. kokemuksellisen ja yhteistyön kautta syntyvän osaamisen lisäksi vankkaa tutkimustiedollista pohjaa, jota kerätään tällä hetkellä mm. FINADO-tutkimushankkeen² avulla. Koko kentän yhteisenä tavoitteena on kehittää adoptoitujen ja heidän perheidensä saamia palveluja laaja-alaisesti. Mielestämme toinen keskeinen tavoite on levittää tätä tietoa niiden peruspalvelujen ammattilaisten pariin, jotka kohtaavat työssään adoptoituja ja heidän perheitään.

Keskusviranomaisen vastuulla olevaan kehittämistyöhön puolestaan kuuluu adoptio-toiminnan kansainvälisen kehityksen seuranta ja tiedon levitys siitä, kehittämistarpeiden havaitseminen sekä kiinteä yhteistyö adoptio-osaamisen resurssikeskuksen kanssa (ks. luku 3.2.3.). Siinä missä ehdotettu asiantuntijaelin vastaisi adoptio-toiminnan yleisestä seurannasta ja kehittämisen suunnittelusta, mahdollistaisi resurssikeskus entistä paremmin ja strukturoidummin eri adoptio-toimijoiden työkokemuksen kautta tulleen ja tieteellisen tiedon yhdistämisen toisiinsa (ks. edellinen kappale). Näin mahdollistuvat sekä adoptiotyötä tekevien osaamisen kehittäminen että käytännön peruspalveluissa tarvittavan osaamisen levittäminen ammattihenkilöstön pariin. Pidämme lisäksi tärkeänä, että myös kansallisen adoption kehittämistarpeet otetaan huomioon.

3.2 Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta

Adoptioon liittyvä osaaminen turvataan sosiaali-, terveydenhuolto- ja opetusalan peruskoulutuksessa ja täydentävää jatkokoulutusta tarjotaan jo ammatissa toimiville

Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

Kansainvälisistä adoptioista säätävän Haagin sopimuksen luoja, Hague Conference on Private International Law, on laatinut sopimuksen selventämiseksi hyvien käytäntöjen käsikirjan "The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice" (2008). Kirjassa todetaan seuraavaa liittyen adoption jälkeisiin palveluihin:

"It has been suggested that the minimum requirements for post-adoption services may include: the connection of knowledge and experience; research on the problems of adult adoptees; access to inexpensive qualified counselling for parents and children; education of social workers, therapists, doctors, nurses, teachers and others who

² <http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/adoptiotutkimushanke>

are likely to deal with intercountry adoptees; assistance in the search for family; and access to files.” (HCCH, 2008, 127.)

Ammattihenkilöstön adoptio-osaamista voidaan tarkastella yhtäältä adoptioneuvontaosaamisena ja toisaalta yleisenä adoptio-osaamisena peruspalveluissa. Adoptioneuvonnan osaaminen tulisi keskittää kunnan tai kuntayhtymän omiin erikoistuneisiin yksiköihin tai sitä ostopalveluna tuottaville palveluntuottajille. Yleistä adoptio-osaamista ja -tietämystä tulisi levittää mahdollisimman laajasti läpi koko peruspalveluverkoston.

3.2.1 Adoptio-osaaminen sosiaalipalveluissa

Adoptioneuvonta jälkipalveluineen on lakisääteistä sosiaalipalvelua, jota kunnat tarjoavat asukkailleen tai ostavat luvan saaneelta ottolapsitoimistolta. Suomessa tällä hetkellä lupa ottolapsitoimiston ylläpitämiseen on vain Pelastakaa Lapset ry:llä. Adoptioneuvonnan antaminen vaatii adoptioon liittyvää erityisosaamista, jonka tulisi järjestöjen ohella kehittyä myös kunnissa. Adoptioneuvontaan erikoistuville yksiköille tulisi olla tarjolla asianmukaista koulutusta esim. Vahke-hankkeessa kehitetyn mallin mukaan. Tällä hetkellä adoptio-osaaminen ei kuulu yliopistojen tarjoamaan sosiaalityön peruskoulutukseen. Adoptioneuvonnan kehittäminen ja ohjaus olisi myös yksi edellä ehdotetun asiantuntijaelimen tehtävistä.

Mikäli adoptioperheiden käyttämät sosiaalipalvelut mielletään ainoastaan adoptioneuvonnaksi ja mahdolliseksi jälkipalveluksi, syntyy helposti käsitys, ettei kuntien sosiaalitoimessa tarvita muuta adoptioon liittyvää osaamista. Adoptioperheet käyttävät kuitenkin muita sosiaalitoimen palveluja samaan tapaan kuin muutkin kuntalaiset. Adoptioneuvontaosaaminen kunnissa voisi tukea myös muuta adoptioperheiden kanssa tehtävää sosiaalityötä sekä muita kunnan peruspalveluja.

3.2.2 Adoptio-osaaminen muissa kunnan peruspalveluissa

Monella adoptiolapsia ja -perheitä työssään kohtaavalla ammattilaisella on koulutuksessa saatua ja työkokemuksen kautta opittua pohjatietoa, jolle adekvaatin avun tarjoaminen adoptoiduille ja heidän perheilleen voidaan perustaa. Ongelmana on se, että tietoa ei osata soveltaa adoptiolapsiin tai käyttää oikein siksi, että perheiden avuntarvetta ei tunnisteta. Suurimmalla osalla esimerkiksi terveydenhoitajista, sosionomeista, lastentarhanopettajista ja opettajista on osaamista ja tietoa varhaisesta kiintymyssuhteesta ja kiintymyssuhdeteoriasta, mutta ei välttämättä kykyä yhdistää näitä tavallisesti vastasyntyneisiin ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita jo hieman vanhempiin adoptiolapsiin ja -perheisiin. Ammattilaisilla

jo oleva osaaminen ei siis aina kytkeydy adoptoitujen ja adoptio-perheiden erityisiin elämäntilanteisiin. Tämä käsitys on vahvistunut Vahke-hankkeen aikana järjestetyissä seminaaripäivissä, joihin on osallistunut yli 600 ammattilaista päivähoidosta, kouluista ja neuvoloista (katso Vahke-hankkeen loppuraportin seminaareja koskeva luku). Sama tulee esiin myös Ruotsissa kootussa adoptiotutkimusta ja kehittämistyötä käsittelevässä antologiassa (IMS 2007), jossa todetaan, että sitä osaamista, jota ammattilaisilla on, ei välttämättä osata kytkeä adoptoidun lapsen ja hänen perheensä tilanteeseen. On siis olemassa riski, että lapsi ja vanhemmat jäävät tämän takia ilman tarvitsemaansa tukea.

Adoptio-osaamisen vahvistuttua peruspalveluissa voidaan adoptio-perheille taata heidän eri elämänvaiheissa tarvitsemansa tuki. Keskustelu peruspalveluiden vahvistamisesta siten, että palvelut tuodaan lasten kehitysympäristöihin, esimerkiksi päiväkoteihin ja kouluihin, on ajankohtainen myös yleisesti (esim. Mäkelä 2009). On tärkeää lisätä adoptioon liittyvää opetusta jo sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen peruskoulutuksiin. (Brodzinsky 2008; Henry ym. 2006.) Jo työelämässä olevat ammattilaiset puolestaan hyötyvät Vahke-hankkeen aikana eri puolilla maata toteutettujen koulutuspäivien tyyppisestä lisäkoulutuksesta.

Uudessa Lastensuojelulaissa (2007/417) veloitetaan myös muita kuin sosiaalityöntekijöitä lastensuojelulliseen työöteeseen. Lain mukaan: "Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana". Tämän vuoksi myös muiden ammattiryhmien kuin vain sosiaalityöntekijöiden on hyvä tuntea adoptio-perheiden erityishaasteet perheiden tuen tarpeen tunnistamiseksi. Perusadoptio-osaamisen tarve on erilainen eri ammattiryhmillä. Kunkin ammattiryhmän perusosaamistaso adoptioasioissa olisi hyvä tulevaisuudessa määritellä, jotta se voidaan kytkeä eri alojen opetus-suunnitelmiin. Tässä vaiheessa adoptioon liittyvien asioiden opettaminen on vielä harvinaista peruskoulutuksissa (Penttinen 2008; 2009).

Suomessa on tällä hetkellä muita Pohjoismaita enemmän sekä kokemusta että myös osaamista ammattihenkilöstön kouluttamisesta adoptioon liittyvissä asioissa (esim. Pelastakaa Lapset ry:n kotimaiseen adoptioon liittyvä kehittämissyö kuntien kanssa). Vahke-hankkeen puitteissa on järjestetty yhdeksän yhden päivän mittaista seminaaria, jotka ovat olleet suunnattuja peruspalveluissa työskenteleville ammattiryhmille. Myös adoptiokuraattori, adoptiojärjestöt sekä yksityiset ammatinharjoittajat ovat kouluttaneet ammattilaisia eri puolilla maata. Ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) on yhteistyössä Helsingin yliopiston (SVUX, Svenska social- och kommunalhögskolan) kanssa toteuttanut kaksi kaksikielistä adoptio-osaamisen

täydennyskoulutusta, joista ensimmäinen oli suunnattu sosiaalialan ammattilaisille ja toinen oli Vahke-projektin puitteissa järjestetty moniammatillinen täydennyskoulutus. Vahke-hankkeessa käytössä olleet koulutusmallit (seminaaripäivät sekä pitkäkestoisempi täydennyskoulutusmalli) tulisi saada säännölliseen käyttöön ammatillisena täydennys- ja/tai jatkokoulutuksena. Malleista voi lukea lisää hankkeen loppuraportista.

Takaamalla adoptioon liittyvien perusasioiden osaaminen ja ymmärrys lasta ja hänen vanhempiaan kohtaan kaikille perheille suunnatuissa palveluissa, voidaan perheitä auttaa tasapuolisesti riippumatta esim. asuinpaikasta tai vanhempien omasta aktiivisuudesta avun hakemisessa. Näin myös entistä useampi lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen varhain eivätkä ongelmat kasva ajan myötä liian suuriksi. Yhteiskunnalle tämä on ennaltaehkäisevää sekä kustannustehokasta toimintaa.

3.2.3 Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

Jo olemassa oleva adoptiotietous ja -osaaminen on tärkeää kerätä yhteen. Tähän mennessä erityisesti kansainväliseen adoptioon liittyvä osaaminen on maassamme kehittynyt kuntien lastensuojelusta erillään muutamissa siihen erikoistuneissa järjestöissä ja työryhmissä (Pösö 2003) eikä sitä ole suunnitelmallisesti levitetty kuntien peruspalvelujen pariin. Näemme, että adoptio-osaamista on tärkeä kehittää myös valtiollisen tahon toimesta kuntien työn tueksi. Vastuu kehittämistyöstä ei voi olla pelkästään kolmannen sektorin toiminnan varassa mm. rahoituksen ja kaksikielisten palvelujen turvaamisen vuoksi. Tällä hetkellä adoption kehittämistoimintaa rahoittaa pitkälti Raha-automaattiyhdistys eikä kolmannen sektorin organisaatioita sido samaan tapaan kielilaki (2003/423) kuin valtioita ja kuntia.

Adoptioon liittyvää tutkimustoimintaa ei myöskään ole organisoitu minkään yliopiston tai tutkimuslaitoksen alaisuuteen eikä kertyvää tutkimuskirjallisuutta, joko ulkomaista tai kotimaista, kerätä systemaattisesti yhteen paikkaan. Perustamalla valtakunnallinen adoptio-osaamisen resurssikeskus pystytään kehittämään adoptio-osaamista sekä takaamaan tutkimus- ja kokemuksellisen tiedon kertyminen yhteen paikkaan. Tietoa voidaan myös jalostaa palveluiden kehittämiseksi. Näkemyksemme mukaan resurssikeskus joko toimisi kiinteässä yhteistyössä adoptiotoiminnan ohjauksesta ja kehittämisestä vastaavan asiantuntijaelimen (keskusviranomaisen) kanssa tai olisi organisatorisesti osa sitä. Resurssikeskus koostuisi maassamme jo olevasta adoptio-osaamisesta ja -tietoudesta kooten yhteen alan osaajia ja osaamista verkostoperiaatteella (ks. luku 3.1.). Vastuu resurssikeskuksen toiminnasta olisi kuitenkin valtiolla.

Resurssikeskuksen avulla voidaan taata koulutusten järjestäminen ammattihenkilöstölle sekä varmistaa adoptiotoiminnan jatkuva kehittäminen. Resurssikeskuksesta muodostuu taho, joka palvelee kaikkia Suomen kuntia tasa-vertaisesti ja kaksikielisesti linkittäen yhteen tutkimustiedon ja käytännön. Lisäksi keskus levittää tietoa ja tarjoaa konsultaatiota ammattihenkilöstölle sosiaali-, kasvatusta- ja terveysalalla.

3.3 Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä

Adoptiovalmennuskurssi

- Adoptiohakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Adoption jälkeinen tuki

- Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki
- Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa

3.3.1 *Adoptiovalmennuskurssi*

Adoptiohakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus

Kaikkien adoption osapuolten (biologiset vanhemmat, adoptoitava lapsi hänen ikänsä huomioiden sekä tulevat adoptiovanhemmat) tulee saada lakisääteistä adoptioneuvontaa ennen adoptiota. (Laki lapseksiottamisesta, 1985/153). Adoptiohakijoiden kohdalla tämä tarkoittaa ennen adoptiota tapahtuvaa adoptiovanhemmuuteen valmentautumista ja soveltuvuuden arviointia.

Lakisääteisen adoptioneuvonnan ohella Suomessa on järjestetty tuleville adoptiovanhemmille eri tahojen toimesta jo 20 vuoden ajan vapaaehtoisia valmennuskursseja. Interpedia ry ja Yhteiset Lapsemme ry aloittivat kurssitoiminnan ottaen mallia Ruotsin Adoptionscentrumin kursseista. Tällä hetkellä Suomessa tämän mallin mukaisia adoptiovalmennuskursseja järjestää vain Yhteiset Lapsemme ry. Pelastakaa Lapset ry:n ja kuntien toimesta on järjestetty sijais- ja adoptiooperheiden Pride-valmennuksia vuodesta 1995. Lisäksi Pelastakaa Lapset ry:ssä on toteutettu ryhmämuotoista adoptioneuvontaa noin 10 vuoden ajan.

Pelastakaa Lapset ry:llä on kuntien tavoin lupa antaa ottolapsineuvontaa, jolloin heidän järjestämäänsä kurssimuotoista toimintaa tarjotaan pääasiallisesti heidän omille asiakkailleen osana adoptioineuvontaa. Pohjoismaista Ruotsissa, Tanskassa ja Islannissa adoptiovalmennuskurssit ovat pakollisia tuleville adoptiovanhemmille, Norjassa kurssit puolestaan ovat vapaaehtoisia.

Sekä adoptionhakijoiden soveltuvuuden arviointi että heidän kurssimuotoinen valmentamisensa ovat laaja-alaista ennaltaehkäisevää toimintaa. On varsin todennäköistä, että arvioimalla hakijoiden soveltuvuutta ja valmentamalla heitä vähennetään monia adoptioon liittyviä riskejä tulevaisuudessa (IMS 2007). Muille kuin adoptiovanhemmille suunnattuja perhevalmennuksia kehitetään jatkuvasti ja ne liitetään osaksi äitiysneuvoloiden ja muiden perheiden palvelujen toimintaa (esim. Lapaset Perheverkosto – hanke 2005-2007). Ryhmämuotoiset valmennukset täydentävät, mutta eivät korvaa äitiysneuvolatoimintaa. Ne on havaittu hyväksi tavaksi sekä valmentaa uusia vanhempia rooliinsa että auttaa heitä verkostoitumaan muiden odottajien kanssa. Samalla tavalla näemme adoptioineuvonnan ja adoptiovalmennuskurssin välisen suhteen: kummallakin on oma toisiaan täydentävä roolinsa uuteen elämäntilanteeseen valmentautumisessa.

Adoptiota edeltävien valmennuskurssien tavoitteena on antaa adoptioineuvontaa täydentäen lisävalmiuksia adoptiovanhemmuuteen, mm. kykyä ymmärtää lapsen tarpeita ja vastata niihin sekä tietoa lasten taustoista ja kehitykseen liittyvistä erityishaasteista, mutta myös vanhempien omista reaktioista traumatisoituneen lapsen vanhempina. Näemme, että kurssien pakollisuuden ja ehdottamamme asiantuntijaelimen toteuttaman ohjauksen ja suunnittelun avulla voidaan varmistaa ja taata kurssien tarpeeksi pitkä kesto ja korkea laatu. Yhteneväisten valmennuskurssien avulla kaikki tulevat adoptiovanhemmat saavat tasavertaisesti tietoa adoptiosta ja mahdollisuuden työstää omia ajatuksiaan ja tunteitaan. On erittäin valitettavaa, että adoptionhakijoiden parissa on yhä vieläkin henkilöitä, joilta puuttuvat lapsen perheeseen tulovaiheessa jopa perustiedot adoptiolasten tarpeista. Tällä hetkellä kaikkein aktiivisimmat adoptionhakijat, jotka myös itse hakevat tietoa adoptiosta, ovat niitä jotka osallistuvat vapaaehtoisille valmennuskursseille. Ne adoptionhakijat, jotka eniten olisivat kurssin tarpeessa, harvemmin osallistuvat. Tämä on yksi syy miksi esim. Tanskassa, Ruotsissa ja Islannissa kurssien pakollisuuteen on päädytty. Suomessa vapaaehtoisille valmennuskursseille osallistuu tällä hetkellä arvion mukaan vain noin 20 % hakijoista.

Valmennuskurssin suhde adoptioineuvontaan

Suomessa tällä hetkellä annettavan adoptioineuvonnan rakenne on toimiva ja kestoaltaan sopiva, vaikka sisällössä ja toteutuksessa onkin alueellisia ja

työntekijäkohtaisia puutteita. Näkemyksemme mukaan adoptioneuvonnan keston täytyy olla sellainen, että siitä muodostuu prosessi. Kyseessä on itse asiassa kaksi rinnakkain kulkevaa prosessia: adoption toteutumiseen liittyvä lakisääteinen prosessi (sisältäen sosiaalityöntekijän juridiset velvollisuudet) sekä adoptionhakijan oma valmistautumisprosessi. (esim. Eriksson 2007.) Pakollisten valmennuskurssien ei tule lyhentää adoptioneuvontaa tai vähentää sen osuutta tai kehittämistarpeita, vaan toimia neuvonnan rinnalla sitä täydentäen. Adoptioneuvonnan painoarvo tai tehtävä ei pakollisten valmennuskurssien myötä muutu, vaan valmennuskurssi on lisä, joka yhdessä adoptioneuvonnan kanssa takaa sen, että jokainen adoptiovanhempi on saanut Suomessa asuinpaikastaan riippumatta hyvän valmennuksen uuteen rooliinsa. Adoptioneuvonnan kehittämistyötä tulee tehdä jatkuvasti, jotta se pystyisi entistä paremmin sekä avaamaan adoptiovanhemmuutta harkitseville heidän toiveensa taustalla olevia realiteetteja että tekemään laadukkaan sosiaalityön keinoin ja yhteistyössä hakijoiden kanssa kussakin tapauksessa oikean suosituksen hakijoiden soveltuvuudesta adoptiovanhemmiksi. Lasta koskevan tärkeän päätöksen näkökulmasta adoptioneuvonnan asema ja mahdollisuus tuottaa asiantunteva arvio adoptiohakijoista on tärkeä lapsen edun mukaiselle adoptioprosessille.

Pakollinen valmennuskurssi vahvistaa adoptioneuvontaa antavan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia syvempään asioiden työstämiseen asiakkaitensa kanssa neuvontaprosessin aikana. Valmennuskurssin käytyään hakijat ovat neuvonnan aikana paremmin valmistautuneita sekä adoptiosta saamansa perustiedon että jo alkaneen oman pohdintaprosessin osalta. Adoptioprosessin aloittamispäätöksestään epävarmat hakijat voivat valmennuskurssin aikana prosessoida omia ajatuksiaan sekä tietoon että tunnetason työskentelyyn perustuen. Osa adoptiota harkitsevista saattaa jo valmennuskurssivaiheessa todeta, että adoptio ei ole heidän kohdallaan oikea vaihtoehto. Näin adoptioneuvonnalle vapautuu resursseja palvella entistä paremmin niitä asiakkaita, jotka päätyvät aloittamaan adoptioneuvonnan.³

Kun adoptioneuvonnassa voidaan käyttää vähemmän aikaa varsinaiseen tiedon antamiseen adoptiolapsista ja adoptioprosessista, siirtyy neuvonnan fokus enemmän itse neuvontaprosessiin ja siinä keskeisiin asioihin. Näihin, mm. parisuhteen, sosiaalisten verkostojen ja oman lapsuuden käsittelyyn kuten muihinkin syvästi

³ Edellä kuvatun kaltainen tilanne valmennuskurssien suhteen on mm. Tukholman kaupungissa. Siellä kurssit ovat pakollisia ja ne ajoittuvat aikaan ennen adoptioneuvontavaihetta, jonka tehtävänä on kuten Suomessakin sekä valmentaa että arvioida. Resurscentrum för adopterade och deras familjer- keskuksen mukaan tilanteessa, jossa hakijoilla on valmennuskurssin pohjalta jo perustietoa adoptiosta ja he ovat pohtineet adoptiota omakohtaisesti, voidaan arviointivaiheessa keskittyä arvioinnin kannalta olennaisiin asioihin (esim. oma lapsuus, parisuhde, kasvatustiedot jne.). Sosiaalityöntekijällä ja asiakkaila on yhteinen kieli ja tiedollisesti tasapainoisempi suhde heti neuvonnan alussa.

vanhemmuuden kykyihin vaikuttaviin tekijöihin olisi syytä päästä pureutumaan adoptioeuvonnan aikana huomattavasti nykyistä enemmän (STM 1998; Eriksson 2007). Adoptiotyötä tekevien ammattilaisten huolena ovat viime aikoina olleet mm. joidenkin adoptiovanhempien kyvyttömyys ymmärtää lastaan ja luoda häneen lapsi-vanhempi-suhdetta sekä adoptioerheiden lisääntyneet avioerot jo hyvin pian lapsen kotiintulon jälkeen. Avioeroihin varsin usein liittyvät hankalat huoltajuusriidat ja lapsen asumisjärjestelyihin liittyvät kysymykset ovat erityisen haitallisia adoptoiduille lapsille. Osa näistä ongelmista saattaisi olla ennaltaehkäistävässä laadukkaan valmennuksen ja adoptioeuvonnan avulla.

Ehdotuksia valmennuskurssin rakenteesta ja asian jatkovalmistelusta

Ehdotamme, että keskusviranomaisen ottaa vastuun Suomeen soveltuvan pakollisen adoptiovalmennuskurssitoiminnan kehittämisestä, kurssin/kurssien sisällön ja tavoitteiden luomisesta sekä kurssitoiminnan koordinoimisesta kuten muissakin Pohjoismaissa. Kursseja on syytä kehittää siten, että ne sopivat sekä kansainvälistä adoptiota että kansallista adoptiota harkitseville.

Suomesta löytyy osaamista ja kokemusta adoptiovanhemmille suunnatuista kursseista, jota tulisi hyödyntää kurssien sisältöä laadittaessa. Pohjoismaissa kehitetyt kurssinmateriaalit pitävät sisällään samat teemat kuin suomalainen adoptioeuvonta, Pride -valmennus ja adoptiohakijoille suunnatut valmennuskurssit. Myös kursseilla käytetyillä menetelmillä on sama tavoite eli tunnetyöskentelyn mahdollistuminen. Ryhmämuotoisen adoptiovalmennuksen on todettu sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa olevan onnistunut tapa valmentaa tulevia adoptiovanhempia. Sekä asiakkaiden että työntekijöiden kokemukset ja palautteet kaikesta Suomen ryhmämuotoisesta valmennustoiminnasta ovat positiivisia.

Keskitetty vastuu kursseista on tarpeellinen, koska adoptio-osaaminen on heikkoa monessa kunnassa. Keskitetyn vastuun kautta kurssin tavoitteet, sisältö, ohjaajien pätevyys sekä koordinointi voidaan määritellä ja siten turvata kurssien tasalaatuisuus. Pakollisuus puolestaan takaa sen, että kurseja on järjestettävä eivätkä hakijat ole kelpoisia adoptoimaan ennen kurssin käymistä. Valmennuskurssien toteuttamisen suhteen myös vetäjien lukumäärä ja pätevyys sekä heidän mahdollisuutensa koulutukseen ja työnohjaukseen ovat tärkeitä. Myös adoptionhakijoiden tasavertaisuus kotikunnasta riippumatta on otettava huomioon.

Muissa Pohjoismaissa valmennuskurssilla ei ole ulkopuolista arviointia adoptionhakijan soveltuvuudesta, vaan kurssin osallistujat arvioivat ainoastaan omia valmiuksiaan adoptiovanhemmaksi ja sitä, haluavatko he aloittaa pitkän ja usein raskaan adoptioprosessiin. Ydinajatus on, että sama ammattilainen, joka toimii

kurssin vetäjänä ja ”peilinä” osallistujalle, ei tee arviota hakijan soveltuvuudesta. Näin on haluttu antaa tilaa hakijoiden omalle reflektoinnille ja prosessoinnille.

Suomessa tällä hetkellä järjestettävät valmennuskurssit perustuvat samankaltaiseen ajatteluun kuin muissa Pohjoismaissa. Kokemukset kurseista ovat sekä kurssien vetäjien että niille osallistuneiden antaman palautteen mukaan positiivisia. Tärkeäksi on nähty se, että arviointi ei kuulu valmennuskurssiin, vaan se on osa adoptioneuvontaa, lukuun ottamatta sellaisia valmennusmenetelmiä, jotka lähtökohtaisesti jo sisältävät arvioinnin elementit (esim. Pride-valmennus).

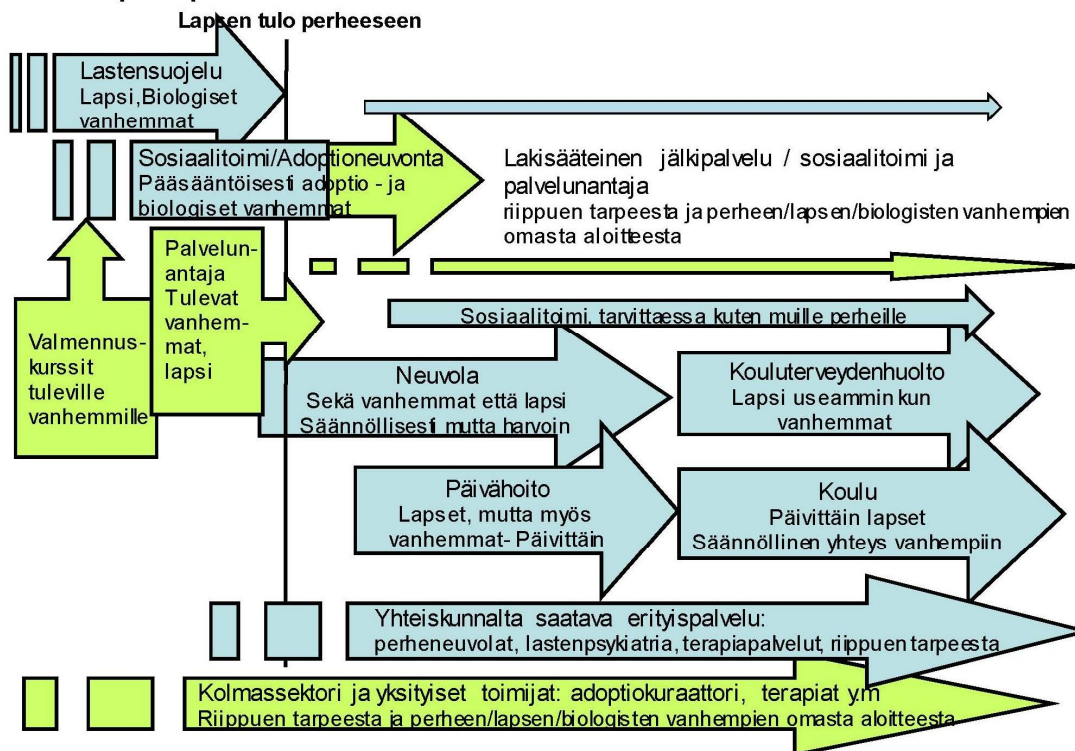
3.3.2 Adoption jälkeinen tuki

- Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki
- Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa.

Adoptioperheen tukijärjestelmä

Sosiaali-, terveys- ja opetustoimen perus- ja erityispalvelut ovat yhteiskunnan kaikille perheille tarjoamia palveluita. Sekä peruspalveluja että erityispalveluja voidaan tarjota joko lähipalveluna omassa kotikunnassa tai alueellisesti keskitettynä palveluna. Osa kunnista myös hankkii näitä palveluita ostopalveluina. Yhteiskunnan tarjoamien palveluiden lisäksi maassamme on olemassa tahoja, joilla on adoptioon liittyvää erityisosaamista. Adoptioperheen tukea havainnollistetaan seuraavan kuvan avulla:

Adoptioperheen tuki

Kuviossa vihreät nuolet edustavat palveluja, joilla on adoptioon liittyvää erityisosaamista. Nämä ovat pääasiassa kolmannen sektorin tai yksityisten toimijoiden tarjoamia palveluita. Siniset nuolet taas edustavat sitä tukea, jota kunnat tarjoavat kaikille kuntansa lapsiperheille (sekä perus- että erityispalvelut). Vaikka sinisten nuolien peruspalvelut ovat kaikille suunnattuja, tarvitaan adoptioperheiden kohdalla näissä palveluissa erityisosaamista. Adoptioon liittyvää tietoa ja osaamista ei tällä hetkellä tarjota alojen peruskoulutuksissa, jonka vuoksi monen ammattilaisen tietämys ja osaaminen ovat vielä puutteelliset.

Suomeen tultuaan adoptiolapsi on yhteiskuntamme palvelujärjestelmän näkökulmasta samassa asemassa kuin perheeseen syntynyt lapsi. Adoptioperhe asioi samaan tapaan neuvolassa, päivähoidossa ja koulussa kuin muutkin perheet. Tietyt erityispiirteet tekevät kuitenkin adoptioperheestä ja myös perheen tuen tarpeesta erilaisen toisiin lapsiperheisiin verrattuna. Näitä ovat mm. adoptiolapsen tausta ja sen aiheuttamat haasteet lapselle ja vanhemmuudelle, vanhempien oma tausta ja mahdollinen biologinen lapsettomuus, adoptiolapsen biologisen ja kehityksellisen iän välinen ero, lapsen epätasainen kehitysprofiili ja mahdollinen kehityksellisen

tuen tarve sekä perheen tuen tarve perheeksi kasvussa ja perhe-elämän myöhemmissä vaiheissa.

Kaikilla adoptoiduilla ja adoptioperheillä on oikeus riittävään ja adoption erityiskysymyksiä ymmärtävään tukeen, jonka saaminen ei saa olla riippuvainen lapsen synnyinmaasta tai perheen nykyisestä asuinpaikasta. Adoptiota ei Lastensuojelulaissa (2007/417) määritellä lastensuojeluksi, vaan siitä säädetään omassa laissa. Kuitenkin kansainvälisessä adoptiossa on kyse ulkomaisen lapsen sijoittamisesta suomalaiseen perheeseen, koska lapselle ei ole löydetty muuta ratkaisua lapsen synnyinmaan lastensuojelun keinoin (vrt. Haagin sopimus).

Suomalaisessa adoptiolainsäädännössä tulisi tulevaisuudessa näkyä se, että adoptiolapsilla on lastensuojelullinen tausta. Koska adoptioperhe on yhteiskunnan avulla ja tuella luotu perhe, yhteiskunnalla on erityinen vastuu perheen psykososiaalisesta tukemisesta. Adoptioperheiden alkuvaiheen tuki tulisi tämän vuoksi kustantaa yhteiskunnan varoista. Adoptioperheiden myöhempi tuen tarve puolestaan tehtäisiin näkyväksi huomioimalla se tukipalveluista säätävässä lainsäädännössä. Näin mahdollistetaan sekä adoptiolapsen että hänen perheensä tarvitsema tuki koko perheen ja adoptoidun elämänkaaren ajan. Adoptio-osaamisen lisääminen kuntien peruspalveluissa puolestaan mahdollistaa tuen tarpeen havaitsemisen ajoissa.

Adoption jälkeisen tuen käsitettä on tarpeen selkiyttää. Lakisääteinen adoptio-neuvonta, joka alkaa jo ennen lapsen adoptiota, jatkuu lapsen kotiintulon jälkeen sekä seurantana että perheen mahdollisesti tarvitsemana tukena. Myöhemmin adoptoitu itse, hänen biologiset vanhempansa tai adoptiovanhempansa voivat saada ns. jälkipalvelua joko adoptio-neuvontaa antaneelta taholta tai siltä adoptiopalvelunantajalta, jonka avulla adoptio on tapahtunut. Lakisääteistä jälkipalvelua, johon jokainen adoptoitu ja hänen perheensä sekä lapsensa adoptioon luovuttanut vanhempi on oikeutettu, ei tule kuitenkaan sekoittaa käsitteeseen "adoption jälkeinen tuki", johon viittaamme tässä tekstissä. Lakisääteinen jälkipalvelu voi olla monelle tärkeä väylä ja tuki tietyissä elämäntilanteissa, mutta se on kuitenkin vain pieni osa sitä kokonaistukea, jota adoptoidut ja heidän perheensä tarvitsevat.

Adoptioperheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki

Brobergin ym. (2008, 38-49) mukaan adoptiolapsen kehityksen kannalta merkittävimpiä asioita kotiintulon jälkeisenä aikana ovat lapsen ikä adoptiohetkellä, olosuhteet ennen adoptiota sekä se hoiva, jota adoptiovanhemmat ovat kykeneviä hänelle antamaan. Kaikkein merkittävintä lapsen kehittyvälle kyvyille luoda jatkossa läheisiä tunnesuhteita on sen hoivan laatu, jota hän saa vanhemmiltaan. Erityisen merkittävää tämä on adoptiolapselle, jolla on taustansa vuoksi paljon kiinni

otettavaa. Tutkimustiedon mukaan ne lapset, jotka ovat adoptiohetkellä yli 6 kk ikäisiä (joissain tutkimuksissa yli 12 kk), ovat suuremmissa riskissä kehittää turvattomia kiintymyssuhdemalleja, jotka puolestaan vaikuttavat jatkossa yhtäältä perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja toisaalta myöhemmin lapsen ja nuoren pärjäämiseen muissa sosiaalisissa tilanteissa ja ihmissuhteissa. Suurin osa Suomeen adoptoiduista lapsista on tullessaan yli 6 kk:n ikäisiä.

Yli 6 kk:n iässä tulleelle lapselle yhtä merkittävää kuin adoptiota edeltävä vaihe ja siihen liittyvät kokemukset on myös se, kuinka hyvin uudet vanhemmat ovat valmistautuneet ottamaan vastaan lapsen aiemman elämänsä "selkärepun" kanssa. Lapsen reppuun on pakattu ainakin ero- ja puutteellisen hoivan kokemuksia. Uudet vanhemmat voivat tarvita tukea lapsen perheeseen tulotilanteessa, joka on usein hämmentävä, ristiriitainen ja voimia vievä. Heillä täytyy myös olla tieto siitä, että apua on tarvittaessa saatavilla sekä omaan väsymykseen ja hämmennykseen että lapsen tarpeisiin. Lapsi voi tarvita apua esim. surressaan menettämäänsä kiintymyssuhdehahmoa (biologista äitiä, sijaisäitiä, lastenkodin hoitajaa). Adoptiolapsen tilanne on tällöin verrattavissa tilanteeseen, jossa lapsi on menettänyt huoltajansa. (Broberg ym. 2008) Joskus myös kiintymyssuhteen rakentamiseen tarvitaan ulkopuolista tukea ja kannattelua.

Mahdollisimman varhain saatu tuki on ennaltaehkäisevää ja luo hyvät lähtökohdat vanhemmuudelle sekä lapsen sopeutumiselle uuteen perheeseen. Vahvistunut vanhemmuus puolestaan johtaa siihen, että vanhempien hämmennys ja väsymys lapsen kotiintulovaiheessa vähenevät, vanhemman ja lapsen vuorovaikutus paranee ja vanhempien ymmärrys lapsen tarpeista lisääntyy. Tätä varten on kehitetty viime vuosina joitain uusia toimintamalleja.

Alkuvaiheen tukena perheille tulisi tarjota adoptio-neuvonnan seurantavaiheeseen liitettyä tukea perheen tarpeen mukaan. Seurantatyön lähtökohtana tulisi aina olla lapsen ja perheen yksilöllinen tuen tarve, eikä lapsen syntymämaan määrittelemä raportointivelvollisuus lapsen sopeutumisesta. Esimerkki tämäntyyppisestä intensiivisestä perhetyöstä osana adoptio-neuvonnan seurantaa on Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmän Vahke- projektin puitteissa kehittämä perhetyön malli (tarkemmin Vahke-projektin loppuraportissa) joka on suunnattu erityisesti perheille, jotka ovat adoptoineet vanhemman lapsen, sisarukset tai erityistarpeisen lapsen. Perhetyön malli on helppo koulutuksen kautta integroida adoptio-neuvontaan, mikäli työ resursoidaan sen mukaisesti. Tämäntyyppisen intensiivisen perhetyön tulisi olla osa adoptio-neuvonnan seurantavaihetta.

Sekä pohjoismaisia että kotimaisia kokemuksia on syytä yhdistää suomalaista adoption jälkeisen varhaisen tuen mallia kehitettäessä. Adoptio-neuvonnan puitteissa annettavan varhaisen adoption jälkeisen tuen lisäksi muita täydentäviä alkuvaiheen

tukimuotoja tulisi kehittää ja niitä tulisi olla kaikkien adoptioperheiden saatavilla tasapuolisesti riippumatta kotikunnasta. Palveluja tulee olla tarjolla sekä suomeksi että ruotsiksi. Tanskassa meneillään oleva valtionrahoitteinen projekti toimii mallina hyvästä käytännöstä, jossa kaikille uuden adoptiolapsen saaneille perheille tarjotaan viisi kertaa vanhemmuuden tukemiseen ja kiintymyssuhteeseen keskittyvää terapiaa lapsen ensimmäisen kolmen kotonaolovuoden aikana. Tanskan tukimalli on perheille maksuton kun taas Suomessa tarjolla olevat tukimuodot ovat maksullisia.

Suomessa alkuvaiheen adoptioon erikoistunutta tukea on tarjonnut mm. Pelastakaa Lapset ry:n nelivuotinen ja tänä vuonna päättyvä "Adoptiolapselle eheämpi elämä" -projekti. Projektissa on luotu videoavusteinen sijais- ja adoptioperheille suunnattu vuorovaikutuksen tuen menetelmiä. Kotikäynneillä on videoitu lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta, annettu siitä palautetta vanhemmille ja näin tuettu vanhempia ja lapsia kiintymyssuhteen synnyssä. Projektissa on myös kehitetty monenlaista toimintaa adoptiolasten ja -nuorten kehityksen tueksi sekä omakuvan ja identiteetin rakentamiseksi ja vahvistamiseksi.

Theraplayta ja theraplay-tyyppistä leikkiä eri muodoissaan käytetään melko paljon Suomessa adoptiolapsen ja -vanhempien välisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukemiseen. Myös tässä toimintamuodossa sekä lapsi että vanhemmat ovat osallisia. Adoptioperheet ry. on vuodesta 2005 alkaen järjestänyt Leikkien lähemmäs lastasi -ryhmiä tarkoituksenaan auttaa vanhempia ja lapsia löytämään positiivista läheisyyttä, mutta myös laskemaan perheiden avun hakemisen kynnyksiä, mikäli ongelmat kasvavat liian suuriksi. Theraplay -menetelmän osaajia löytyy sekä yhteiskunnan peruspalveluista (esim. Perheneuvolat ja lastenpsykiatriset yksiköt) että adoptioon erikoistuneiden toimijoiden parista.

Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki peruspalveluissa

Adoptoitu lapsi tai nuori ja hänen perheensä tarvitsee tukea eri elämänvaiheissa, ei ainoastaan lapsen kotiin tulon jälkeisenä aikana. Tarvittava tuki voi liittyä sekä perheen että lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen vaiheisiin. Keskeisiä vaiheita ovat sekä perheen että lapsen näkökulmasta päivähoitoikä, alakouluikä ja nuoruusikä. Myös tietyt adoptioon ja/tai kantaväestöstä poikkeavaan ulkonäköön liittyvät seikat, kuten rasmin kokemukset sekä identiteettiin ja omaan taustaan liittyvä pohdinta ovat asioita, joihin adoptoitu lapsi tai nuori, mutta myös vanhemmat, voivat tarvita tukea. Lisäksi perheen kriisit, kuten vakava sairaus tai avioero, voivat olla adoptoidulle lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen keskimääräistä raskaampia kokemuksia.

Suomalainen palvelujärjestelmä rakentuu perustason palveluiden varaan. Mikäli peruspalvelut eivät pysty auttamaan, ohjataan avunhakija erityisen tuen piiriin (vrt. perusterveydenhuolto – erikoissairaanhoido). Tällä hetkellä Suomessa ei ole kunnallisten erityispalveluiden (esim. lastenpsykiatria) parissa adoptioon liittyvää riittävää osaamista kuin harvakseltaan ja varsin sattumanvaraisesti. Tällöin perheet eivät voi saada esim. neuvolasta lähetettä eteenpäin taholle, joka tuntee adoptioon liittyviä erityishaasteita. Mikäli lapsi tai perhe tarvitsee adoptioon liittyviä palveluita, he hakeutuvat saamaan niitä yleensä omasta aloitteestaan joko kolmannen sektorin tai yksityisten toimijoiden vastaanotoille. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste-ohjelma 2008-2011) korostaa peruspalveluiden ja niiden kehittämisen merkitystä kansalaisten arjessa (STM 2008). Vahke-projektissa on panostettu erityisesti perustason henkilöstön eli neuvolan, päivähoiton ja koulun ammattilaisten kouluttamiseen. Näistä neuvolat ovat erityisen merkittävässä asemassa, koska ne tapaavat adoptioperheen jo hyvin varhaisessa vaiheessa, parhaassa tapauksessa ennen lapsen hakumatkaa⁴. On tärkeää, että adoptioperheet kohdataan neuvolassa oikein ja että he saavat tarpeittensa mukaisen avun ja tuen mm. kiintymyssuhteen kehittymisessä ja vanhemmuuden tukemisessa. Norjassa on kehitetty erityinen adoptiolapsen neuvolatarkastusmalli, jossa painotetaan em. seikkoja. Vahke-hankkeen ammattilaisille suunnatuissa seminaareissa on esitelty tätä ns. Norjan mallia toimivana ja keskeisiin adoptioperheiden haasteisiin keskittyvänä mallina.⁵

Päivähoidossa tieto adoptiolasten kiintymyssuhteen kehittymisen haasteista, tieto varhaisten vaiheiden puutteellisuuden merkityksestä lapsen kokonaiskehitykselle sekä varhainen puuttuminen mahdolliseen häiriökäyttäytymiseen on tärkeää, kun taas koulun haasteena on aiemmin mainittujen asioiden ohella tukea myös lapsen identiteettikehitystä esim. rasmin kokemuksiin liittyen. Yhtä tärkeää on tietää, miten adoptiolapsen kielenkehitys etenee, kuinka se voi vaikuttaa oppimiseen eri tavoin ja mitä muita oppimisen sekä koulunkäynnin haasteita adoptoiduilla lapsilla ja nuorilla voi esiintyä.

Perustieto adoptiosta sekä neuvolassa, päivähoitossa että koulussa on tarpeen, jotta lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa tuen. Erityisen tärkeää mielestämme on se, että adoptio-osaamista kertyy peruspalveluiden erityisosaajille, kuten perheneuvoloihin, erilaisille terapeuteille (puhe-, fysio-, toiminta-, psyko-), kiertäville erityislastentarhanopettajille, erityisopettajille ja oppilashuollon henkilöstölle. He

⁴ Neuvolassa käyvät myös ne lapset, jotka on adoptoitu yksityisesti ja jotka eivät ole adoptiojärjestelmän antaman virallisen tuen parissa. Yksityisten adoptioiden ennustetaan lisääntyvän kun virallisen adoptiojärjestelmän kautta adoptoiminen muodostuu hitaammaksi ja epävarmimmaksi.

⁵ Olemme saaneet Norjasta luvan esitellä mallia.

tapaavat työssään lukuisia lapsia ja nuoria ja voivat käyttää adoptiotietouttaan lisäksi myös muun henkilökunnan koulutukseen.

Adoptoidut lapset ja nuoret sekä heidän perheensä voivat tarvita sekä kunnan perus- että erityistason palveluiden lisäksi kolmannen sektorin ja yksityisten adoptioon erikoistuneiden tahojen osaamista. Adoptio-osaajat voivat myös kouluttaa ja tukea peruspalvelujen henkilöstöä adoptioperheiden asioissa. Adoptioperheille suunnattua toimintaa ja palveluja Suomessa järjestävät mm. Adoptioperheet ry., Helsingin kaupungin sosiaaliviraston adoptiotyöryhmä, Interpedia ry., Pelastakaa Lapset ry. ja Yhteiset Lapsemme ry. Näkemyksemme mukaan tätä adoptio-osaamista ja projektityöstä kertyvää tietoa tulee olla sekä perheiden käytössä että sitä tulee kerätä resurssikeskukseen muiden ammattilaisten konsultaatio- ja koulutustarpeita varten.

4 Lopuksi

Näillä suosituksilla olemme halunneet nostaa esiin Vahke-hankkeen aikana keskeisiksi nousseita adoptiotoiminnan kehittämisalueita. Suositusten lähtökohtana on ollut adoptioperheeseen tulevan lapsen etu ja hänen tarpeidensa mahdollisimman laadukas kohtaaminen sekä lapsen vanhempien että ammattilaisten toimesta.

Kimmoke suositusten laatimiseksi tuli matkoiltamme Pohjoismaihin. Halusimme tuoda suomalaiseen adoptiokeskusteluun kootusti pohjoismaisia kokemuksia ja hyödyntää niitä täällä tehtävässä kehittämistyössä. Suositukset työstettiin yhteistyössä suomalaisten adoptiotoimijoiden kanssa. Järjestimme kaksi työseminaari-päivää sekä keskustelimme suosituksista myös lukuisissa ohjausryhmän kokouksissa.

Lähdimme liikkeelle adoptio-osaamiseen ja adoptiohakijoiden ja -perheiden tuen kehittämiseen liittyvistä ajatuksista. Työn edetessä huomasimme, että suosittelemiemme asioiden saavuttamiseksi on keskeistä nostaa esiin adoptiota ohjaavan keskusviranomaisen rooli ja tärkeys. Näemme, että adoptio-osaamista on tärkeä kehittää myös valtiollisen tahon toimesta kuntien työn tueksi. Vastuu kehittämistyöstä ei voi olla pelkästään kolmannen sektorin toiminnan varassa yhtäältä kaksikielisyyden ja toisaalta rahoituksen vuoksi. Suomalaisen yhteiskunnan haaste, mutta myös mahdollisuus, on kaksikielisyys. On tärkeää, että adoptioperheet saavat Suomessa asiantuntevat palvelut omalla äidinkielellään. Tällä hetkellä adoption kehittämistoimintaa rahoittaa pitkälti Raha-automaattiyhdistys, jolta saatu rahoitus on viime aikoina niukentunut ja muuttunut epävarmemmaksi. Kolmannen sektorin organisaatioita ei myöskään sido samaan tapaan kielilaki (2003/423) kuin valtioita ja kuntia.

Hankkeen edetessä ja suositusten kirjoittamisen myötä peruspalvelujen adoptio-osaamisen tärkeys on mielestämme korostunut entisestään. Peruspalvelujen ammattihenkilöstölle suunnatuissa seminaareissa yhtäältä esiin tullut suuri tiedon-tarve ja toisaalta ammattilaisten hyvät valmiudet yhdistää adoptiotietoutta heillä jo olevaan osaamiseen ovat tukeneet ajatuksiamme. Myös perheiltä saatu spontaani positiivinen palaute omien ammattilaistensa osaamisen ja ennen kaikkea ymmärryksen lisääntymisestä seminaaripäivien myötä on vahvistanut tätä.

Aivan lopuksi haluamme kiittää kaikkia Vahke-hankkeen suositustyöhön osallistuneita kotimaisia ja pohjoismaisia adoptioalan ammattilaisia sekä kollegoita, jotka ottivat meidät lämpimästi vastaan ja jakoivat osaamistaan avokätisesti.

Toivomme, että voimme jatkaa samankaltaista hyvää, inspiroivaa ja hauskaa yhteistyötä jatkossakin!

Bettina Brantberg, projektityöntekijä

Pia Eriksson, tutkijasosiaaliryöntekijä

Sanna Mäkipää, projektityöntekijä

*”Kaikki me odotamme ja
pyydämme, että tulisimme
ravituiksi ihmisyyden lähteillä.
Sinnikkäimpiä joutuvat olemaan
ne lapset, jotka ovat kokeneet
liikaa menetyksiä, liikaa pienelle
lapselle haavoittavaa ja
käsittämätöntä. Ja me aikuiset
vastaamme siitä, että he
pääsevät hyvän lastensuojelun / vanhemmuuden
piiriin, jossa syntyy uutta,
korjaavaa ja rakentavaa.
Sellaista kohdakkaisuutta, jossa
mieli voi levätä ja eheytyä.”*

Pesäpuu 2009 (muokattu)

Kirjallisuus

Andershed, A-K., Enebrink, P., & Andershed, H. (2007). Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn - Riskfaktorer och interventioner. I M. Carlberg & K. Nordin Jareno (Red.), *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen*, sid. 121-165. Stockholm: Gothia Förlag.

Adoption till vilket pris, betänkande av utredning om internationell adoption vol. 2, 2003 /SOU 2003:49.

Antila, Tuomo (2007) *Arviomuistio lapseksittomisesta annetun lain uudistamistarpeista*.

Biafora F.A, Javier R.A, Baden A.L. & Camacho-Gingerich A. (2007) *The future of adoption. A call to action*. Teoksessa R.A Javier ym. (toim.): *The handbook of adoption. Implications for researchers, practioners and families*. (ss. 527-537). Thousand Oaks, CA. Sage Publications.

Broberg, A., Granqvist, P, Ivarsson, T & Risholm-Mothander, P. (2008). *Anknytning i praktiken: Tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur & Kultur.

Brodén M. (2004) *Graviditetens möjligheter – en tid då relationer skapas och utvecklas*. Stockholm: Natur och Kultur.

Brodzinsky D M (2008): *Adoptive parent preparation project phase 1: Meeting the mental health and developmental needs of adopted children*. New York NY: Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Brodzinsky D M, & Schechter M D (1990) *The Psychology of Adoption*. Oxford University Press.

Brodzinsky D.M, Huffman L. (1988). *Transition to adoptive parenthood*. *Marriage and Family Review*, 12, 267-286.

Brodzinsky D.M, Pinderhughes E. (2002). *Parenting and child development in adoptive families*. Teoksessa M. Bornstein (toim.): *Handbook of parenting (Vol 1): Children and parenting*. (2. p.) (ss. 279-311). Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum Associates.

Daniluk, Judith C. & Hurtig-Mitchell, Joss (2003) *Themes of Hope and Healing: Infertile Couples' Experiences of Adoption*. *Journal of Counseling & Development* 81, 389-399.

Eriksson, Pia (2007) *Prosessiluontoinen adoptioeuvonta*. FSKC Rapporter 2/2007.

Farber M.L.Z, Timberlake E, Mudd H.P & Cullen L. (2003) *Preparing parents for adoption: An agency experience*. *Child and Adolescent Social Work Journal* 20, 175-196.

Greiff, Katarina von (2004) *Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen*. FoU Rapport 1/2004.

HCCH (Hague Conference on International Law) (2008) *The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice*.

Henry M, Pollack D, Lazare A. *Teaching Medical Students About Adoption and Foster Care*. *Adoption Quarterly*. Vol. 10(1), 2006.

Högbacka, Riitta (2008) *The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption*. *Journal of Comparative Family Studie*, XXXIX (3), 311-330.

Kalland Mirjam (2005) *Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa*. Kirjassa: Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (toim.) (2005) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. WSOY.

Lapaset Perheverkosto –hanke 2005-2007. Helsingin kaupungin terveyskeskus ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Levy-Shiff R, Bar O, Har-Even D (1990). *Psychological adjustment of adoptive parents-to-be*. *American Journal of Orthopsychiatry* 60, 258-267.

IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2007) *Internationellt adopterade i Sverige – en antologi*. Socialstyrelsen.

http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/E969AEE8-0A3E-4FBF-AEF2-A047B4E3CC52/0/20071231_rev.pdf

Jaffari-Bimmel, N. (2005). Development and adjustment of adopted adolescents. Longitudinal and concurrent factors (Doctoral dissertation). Leiden University.

Juffer F, Van IJzendoorn M. (2005) Behavior Problems and Mental Health Referrals of International Adoptees. JAMA May 25, 2005. Vol 293, no. 20.

Lammerant, Isabelle & Hofstetter Marlène (2007, översättning) Adoption: at what cost? For an ethical responsibility of receiving countries in intercountry adoption.
http://www.terredeshommes.org/pdf/publication/adoption_embargo.pdf

Mäkelä, Jukka: Uudet käytännöt ja muutosprosessin alku kunta- ja aluetasolla. Luento ja esityskalvot, Terve-SOS 13.5.2009 klo. 14.15-15.45
http://info.stakes.fi/tervesos/FI/Ohjelma/ke_kohtaaminen1.htm

Penttinen Satu (2008) Kysely Vahke-seminaarien osallistujille Turussa ja Porvoossa (julkaisematon lähde).

Penttinen Satu (2009) Kysely pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalojen koulutusvastaaville adoptioasioiden opettamisesta peruskoulutuksissa (julkaisematon lähde).

Pesäpuu ry./Kaskela, Marja (toim.) (2009): Kohdakkain-sijaisvanhempien tunteja ja tarinoita.

Pride-kirja, (http://www.lapsitieto.fi/prodo/files/1972/1_pride_kirja_300608.pdf) 10.6.2009

Pösö Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Kirjassa: Forsberg H. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Yliopistopaino, 140-158.

Sandelowski, Margarete, Harris, Betty G. & Holditch-Davis, Diane (1991) "The Clock Has Been Ticking the Calendar Pages Turning and We Are Still Waiting" Infertile Couples' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period. Qualitative Sociology 14 (2), 147-173.

Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (toim.) (2005) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY.

STM (1998) Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 1998:7.

STM, Kansainvälisen lapseksiottamisasioiden lautakunnan vuosikertomus 2004, 2007.

STM, Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma, KASTE-ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:6.

STM <http://www.stm.fi/stm/neuvottelukunnat/adoptio/ajankohtaista>. Luettu 13.8.2009

Asetus Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta (1997/509)

Kielilaki (2003/423)

Laki lapseksiottamisesta (1985/153)

Lastensuojelulaki (2007/417)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989) http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet/sopimusteksti

Yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, 1993 / Haagin sopimus

AB DET FINLANDSSVENSKA KOMPETENSCENTRET
INOM DET SOCIALA OMRÅDET – FSKC
Tavastvägen 13, 00530 HELSINGFORS
www.fskc.fi